

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**XIKOMBISO XA XIKAMBELO XA TIKO XA
LEMBE NA LEMBE**

GIREDI 1

XITSONGA RIRIMI KA LE KAYA

SETE YA 2: 2012 XIKOMBISO

Maitelelo ya matirhiselo ya swikombiso swa ANA

1. Nhlamuselo hi ku angarhela

Swikambelo swa Tiko swa Lembe na Lembe (ANA) i swikambelelo swo antswisa vuswikoti na vutivi bya vana leswi languteriweke ku va swi antswisiwile eku heleni ka tigiredi ta 1-6 na 9. Swi ta pfuneta na tidyondzo ta vona ta xikolo ta masiku hinkwawo na ku engetela vutitshembi ni ku va va ta kota ku humelela eka swikambelo swa le handle. Nhlengeletano ya vadyondzisi na vativinkulu va tidyondzo ta Ririmi na Mathematiki va tshamile hansi va endla swikombiso swa swivutiso swa swikambelo leswi nga tirhisiwaka eku dyondziseni ka Ririmi na Mathematiki. Swikombiso leswi swa swikambelo swi huma eka kharikhulamu, leswi swi katsaka titheme ta 1,2, na 3 laha ku nga tlhela ku va na swikombiso swa swikambelo swa Tiko swa Lembe na Lembe (ANA) swa giredi yin'wana na yin'wana. Swikombiso leswi swi engetela swikambelo swa xikolo leswi swi kamberiwaka vana nkarhi na nkarhi kambe ku nga ri ku va swi pfala swona kumbe ku pasa hi swona.

2. Swi fambelana na swin'wana na swin'wana swa switirhisiwa swa ku dyondza na ku dyondzisa

Swikombiso swi endlwile hi ku landzelela swilaveko swa ku ya hi xitatimende xa pholisi ya kharikhulamu ya tigiredi R- 12(NCS), xitatimende xa pholisi ya kharikhulamu na makambelelo(CAPS) na tsalwa ra Huvo ya Rixaka ya Makambelelo (National Protocol for Assessment). Hinkwaswo switirhisiwa leswi na swin'wana swi tirhisiwile ku humesa switirhisiwa leswi swa xiyimo xa le henhla ku pfuna vadyondzisi eka ku pulana eka madyondziselo ya vona ya masiku hinkwawo na ku kambela vana.

3. Matirhiselo ya swikombiso swa xikambelo

Mudyondzisi a nga fanelanga ku nyika vadyondzi swikombiso swa xikambelo ku hlamula swivutiso hinkwaswo leswi a nga nyikiwa hi siku rin'we, hambu leswi swikombiso swi nga hi swivumbeko swa tindzimana. Mudyondzisi u fanele ku va a hlawula swivutiso swo karhi a tirhisa swona hi nkarhi wo karhi lowu a wu pulaneke. Mudyondzisi u fanele ku hlawula swivutiso swo karhi hi vukheta leswi a nga ta swi tirhisa hi tindlela to hambanahambana eku dyondzeni na ku dyondzisa hi ndlela leyi:-

- 3.1 Vana va ta tsarisiwa xikambelo xo tsotsosela xo kambela vuswikoti na vuhluleki bya vona eku sunguleni ka dyondzo. Xikambelo lexi xo **lavisisa** xi ta endla leswaku ku kumeka mbuyelo wa ntiyiso wa matsandzelo kumbe vuswikoti bya vana na ku va ku antswisiwa tidyondzo leti nga ta ololoxa swiphiquho . xikambelo lexi xo **lavisisa** xi ta tsariwa tani hi ntirho wa le kaya ku ka xi nga kavanyeti mintirho leyin'wana ya le titlilasini.
- 3.2 Hi nkarhi wa ku tsariwa ka **xikambelo xa le xikarhi ka lembe** lexi kambelaka vuswikoti na vutivi bya vana, tidyondzo leti ti fanele ku ka ti nga siyi n'wana na un'we ehandle.
- 3.3 Vana va ta kamberiswa hi ku tsala **xikambelo xo hela ka lembe** ku kambela loko vana va engeterile vutivi na vuswikoti eka tidyondzo leto antswisa. **Mbuyelo** wu fanele ku nyikiwa hi mudyondzisi a kombisa laha ka ha lavaka ku tlhela ku dyondzisiwa nakambe ku endlela ku **katsakanya** laha ku engetela mpfumalo wo ringanela wa vutivi na vuswikoti kona.

3.4 Vana va ta va va kuma mpfuno hi maendlelo lawa va nga ta kamberiwa hi wona, xik.ku hlamula hi ku hlawulanhlamulo leyi nga yona(MC) swivutiso xo pfuleka(OE) kumbe swivutiso swo lava nhlamulo yin'wana na yin'wana(FR), tinhlamulo to koma,sw na sw.

4. **Xikambelo xa le xikarhi ka lembe na xikambelo xo lavisisa** swi ta va na swivutiso swo koma, kasi xikambelo xo hela ka lembe xi ta va na swivutiso swo hlaya leswi nga ta va swikatsakanya tidyondzo leti nga ta va tidyondzile.Xa nkoka i ku endlela leswaku vana va kota ku tolovetiwa ku hlamula swivutiso swa xikambelo hi ku landzelerisa **makambeleo ya swikambelo swa tiko swa lembe na lembe(ANA)**.

5. **Maletelole ya swivutiso na swikomba tinhlamulo**

Xikombiso xa xikomba tinhlamulo (memorandum) xi nyikiwile eka swikombiso swa xikambelo leswi nga tsariwa hi makambeleo ya swikambelo swa tiko swa lembe na lembe(ANA) Xikomba tinhlamulo xi nyika vundzeni bya swilaveko leswi swi faneleke ku hlamula swivutiso swa vadyondzi leswi vadyondzisi va nga ta tlhela va swi twisisa, va swi amukela ni ku swi twisisa ku swi tirhisa hi ndlela leyi amukelekaka. Xikamba tinhlamulo xi tsariwile hi ndlela yo olova eka mudyondzisi.

6. **Swiangarhela na kharikhulamu**

Swi fanerile leswaku kharikhulamu yi angarheriwa hi ku hetiseka eka tlilasi yin'wana na yin'wana.**Swikombiso** swa giredi yin'wana na yin'wan na dyondzo yin'wana na yin'wana a swi angarhelangi kharikhulamu.Swikombiso leswi i swo pfuna ku engetela vutivi na vuswikoti leswi angarhelaka titheme ta lembe ta 1, 2 na 3. Ntirho lowu wu angarhela na titheme ta xikolo leti vekiwewe ku ya hi tsalwa ra CAPS.

7. **Mahetelelo**

Xikongomelo xa Mfumo i ku antswisa xiyimo xa dyondzo ni ku antwsisa vutivi bya ririmi ra le kaya na nyumeresi eka dyondzo ya vana va le hansi. Xikambela xa Tiko xa Lembe na Lembe (ANA) i xitirho lexi Mfumo wa le Xikarhi wu xi tirhisaka ku kambela loko vana va karhi va engetela kumbe ku ka va nga engeteli vutivi na vuswikoti eka tidyondzo ta Rirmi ra le kaya na tidyondzo ta Numeresi eka vana. Swifundzhantsongo na Swikolo swi fanele ku seketela vadyondzisi eka ku humelerisa xikambelo xa Tiko xa Lembe na Lembe (ANA) hi ku vona leswaku ku na swithrisiwa leswi faneleke ku endlela ku tlakusa dyondzo ya vana eswikolweni. Hi ku tirhisa Swikombiso swa xikambelo xa Tiko xa Lembe na Lembe(ANA), vadyondzisi va ta kota ku toloveta vana hi tindlela to hambanahambana ta mavutiselo ya xikambelo.Loko ko landzeleriwa swikombiso swa xikambelo hi mfanelo, vana va nga tokota ngopfu hi vutivi na vuswikoti lebyikulu lebyi nga endlaka leswaku va humelela eka xikambelo xo hela ka lembe xa Tiko xa Lembe na Lembe (ANA).

Hlaya xitori lexi landzelaka:

Bozo i mbyana ya xisati ya Lulama. Lulama u nyikiwile xifuwana lexi hi malume wa yena loko a tlangela siku ra ku velekiwa. Lulama u xaverile Bozo bolo. A ku ri bolo ya xitshopana. Bozo yi cakunyile bolo leyi.

Lulama u xaverile Bozo bolo yin`wana yo tshuka. Bozo yi tlangile hi bolo leyi. Kambe bolo yi lahlele.

Lulama u xaverile Bozo bolo yin`wana ya wasi. Bozo yi hlongorisa bolo loko Lulama a yi hoxa.

Lulama u lava ku xavela Bozo bolo yin`wana. Xana a nga xava ya muhlovo wa nj hani? Xana u vona onge Bozo yi ta endla yini hi bolo ya kona. U lava na ku yi xavela xiyindlwani xo etlela eka xona.

1.1. Hlawula nhlamulo leyi nga yona.

Mbyana yi cakunyile le bolo ya muhlovo wa.

- A tshuka
- B xitshopana
- C wasi
- D rihlaza

1.2. Vito ra mbyana ya Lulama i _____.

1.3. Tsondzela nhlamulo leyi nga yona.

Bozo yi lahlile bolo ya muhlovo wo (**wasi/ tshuka**)

1.4. Hlamula **hiswona** kumbe **a hi swona**.

Bozo yi lahlile bolo ya muhlovo wa xitshopana.

1.5. I mani a nga nyika Lulama mbyana?

Lulama u nyikiwile mbyana hi _____.

2.1. Tsondzela nhlamulo leyi nga yona.

Ndzimana leyi yi vulavula hi Lulama ni ...

A mudyondzisi wa yena.

B malume wa yena.

C xifuwana xa yena.

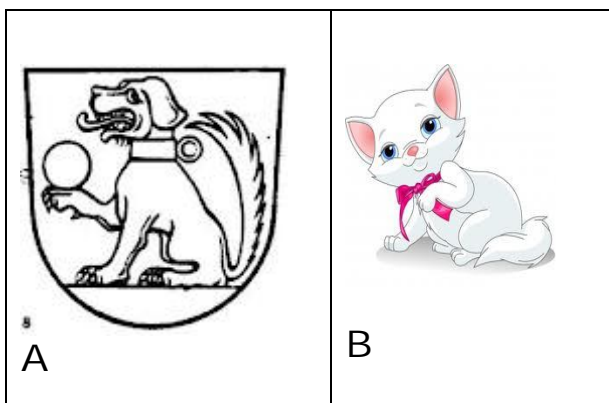
D munghana wa yena.

2.2. Tatisa rito leri kayivelaka.

Lulama u xaverile _____ tibolo.

2.3. Tsala xihambano eka xibokisana xa A kumbe xa B lexi nga na nhlamulo leyi nga yona.

Lulama u ni ...

- 2.4. Tsondzela **hiswona** kumbe a **hi swona**.
Lulama u lava ku xavela Bozo bolo yin`wana.

Hiswona	A hi swona
---------	------------

- 2.5. Xana i tingani tibolo leti Lulama a nga ti xava?

- 3.1. Tsondzela letere ra nhlamulo leyi nga yona.
Malume u xaverile Lulama mbyana hikuva a ...

- A sungula xikolo.
- B tlangela siku ra ku velekiwa.
- C rhandza mbyana.
- D n`wi endzerile.

- 3.2. Tatisa xivulwa hi ku nghenisa rito leri faneleke.

Bozo yi hlongorisa bolo ya muhlovo wa _____

- 3.3. Hlamula **hiswona** kumbe a **hi swona**.
Lulama u xaverile Bozo tibolo timbirhi.

- 3.4. Xana u vona onge bolo leyi Lulama a nga ta yi xavela Bozo yi ta va ya muhlovo wa nj hani?

- 3.5. U vona onge Bozo yi ta endla yini hi bolo leyi Lulama a nga ta yi xava.

4.1. Tsondzela letere leri nga na nhlamulo leyi nga yona.

Lulama u xaveriwile hi malume wa yena.

- A mbyana
- B bolo
- C ximanga
- D xiyindlwani

4.2. Hlawula eka marito lama ku hetisa xivulwa.
cakunywile, lahlekile, hlongorisiwele.

Bolo ya muhlovo wa _____ yi cakunywile.

4.3. Hetisa xivulwa.

Lulama u lava ku xavela Bozo _____ xo etlela eka xona.

4.4. Bozo i ya rimbewu rihi?

4.5. Fananisa marito ku hetisa swivulwa.

Mbyana	nyikile Lulama mbyana.
Malume	xaverile mbyana bolo.
Lulama	Yi cakunywile bolo.

5.1. Tsondzela rito leri nga fambelaniki na laman`wana.
Manana u xavile ...

maapula	mabanana	bolo	malamula
---------	----------	------	----------

5.2. Hlawula rito ku hetisa nongonoko.
rhoko, xikipa, nyama

Manana u swekile vuswa, mirhoho na _____

5.3. Tsala rito ku hetisa nongonoko.
Lulama u xavile tibolo ta mihlovo yo tshuka, ya wasi na ya
_____

5.4. Tsala xihambano eka marito lawa ya nga eka ntlawa wun`we.

(a)

ximanga	hlampfi	xinyenyani	nghala
---------	---------	------------	--------

(b)

malume	hahani	rima	kokwana
--------	--------	------	---------

5.5. Tsala mavito ya 3 swifuwana leswi u swi tivaka.

6.1. Dirowa xifaniso lexi Lulama a nga ta xavela Bozo.

6.2. **Yingisela mudyondzisi loko a hlaya xitori lexi.**

Lulama u hoxa bolo, kutani Bozo yi hlongorisa bolo. Lulama wa tiphina na xifuwana xa yena.

Dirowa xifaniso lulama a karhi a tlanga na Bozo.

6.3. Dirowa mbyana ya Lulama yi karhi yi cakunya bolo

7.1. Fananisa makhadi ya marito na marito lama nga eka swivulwa.

Bolo	Lulama u tlanga na mbyana ya yena.
Tlanga	Mbyana yi hlongorisa bolo.

7.2. Tsala rito ku hetisa xivulwa.

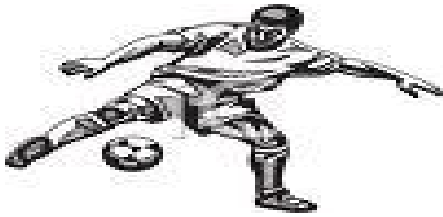
Lulama u lava ku xavela Bozo xiyindlwani xo _____ eka xona.

7.3. Tirhisa marito lama landzelaka ku endla xivulwa

bolo raha u mufana

7.4. Tsala xivulwa xin`we hi xifuwana lexi u xi rhandzaka.

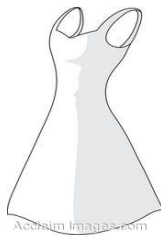
7.5. Tsala xivulwa hi xifaniso lexi.

8.1. Tatisa mpfumawulo lowu kayivelaka.

se__ __a

__ __ oko

__ __oboto

8.2 Fananisa xifaniso na rito.

etlela

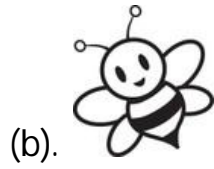

tlanga

pfuka

8.3 Tsala marito ya swifaniso leswi.

8.4 Hetisa xivulwa hi ku tatisa rito leri kayivelaka.

Solani u _____ swimilani.